

MUSTAQILLIK YILLARIDA QUR'ONNING O'ZBEKCHAGA TARJIMA QILINISHI

Panjiyeva Xurshida Avazovna

Termiz davlat universiteti Filologiya va tillarni
o'qitish o'zbek tili ta'lim yo'nalishi 1-bosqich talabasi

E-mail: panjiyevaxurshida07@gmail.com

Panjiyeva Xosiyat Avazovna

Termiz davlat universiteti Filologiya va tillarni
o'qitish o'zbek tili ta'lim yo'nalishi 1-bosqich talabasi

E-mail: panjiyevaxurshida58@gmail.com

Jo'rayev Akrom Namozovich

Termiz davlat universiteti Falsafa kafedrası o'qituvchisi

ANNOTATSIYA

Ushu maqolada O'zbekiston mustaqillikka erishgandan so'ng Qur'oni Karimning o'zbekchaga tarjima qilinish jarayoni, uning tarixiy zarurati va ma'naviy ahamiyati yoritiladi. Xususan, mustaqillik davrida diniy erkinlikning tiklanishi natijasida Qur'onni ona tilida o'rganishga bo'lgan ehtiyoj ortgani, bu esa tarjima ishlarining rivojlanishiga turtki bergani tahlil qilinadi. Shuningdek, Alouddin Mansur hamda Abdulaziz Mansur tomonidan amalga oshirilgan tarjimalarning o'ziga xos jihatlari, uslubi hamda ilmiy ahamiyati haqida ma'lumot beradi.

***Kalit so'zlar:** Qur'oni Karim, Abdulaziz Mansur, mustaqillik davri, diniy asvodxonlik, islom ta'limoti, diniy erkinlik, ma'naviyat, tavsir, tarjimashunoslik.*

АННОТАЦИЯ

В данной статье освещается процесс перевода Священного Корана на узбекский язык после обретения Узбекистаном независимости, его историческая необходимость и духовное значение. В частности, анализируется, что в период независимости в результате восстановления религиозной свободы возросла потребность в изучении Корана на родном языке, что послужило стимулом для развития переводческой деятельности. Также приводится информация об особенностях, стиле и научной значимости переводов, выполненных Алоуддином Мансуром и Абдулазизом Мансуром.

***Ключевые слова:** Священный Коран, Абдулазиз Мансур, период независимости, религиозное просвещение, исламское учение, религиозная свобода, духовность, тафсир, переводоведение.*

ABSTRACT

This article highlights the process of translating the Holy Qur'an into the Uzbek language after Uzbekistan gained independence, as well as its historical necessity and spiritual significance. In particular, it analyzes that during the independence period, the restoration of religious freedom increased the demand for studying the Qur'an in the native language, which stimulated the development of translation activities. The article also provides information on the distinctive features, style, and scientific importance of the translations carried out by Alouddin Mansur and Abdulaziz Mansur.

Keywords: *Holy Qur'an, Abdulaziz Mansur, independence period, religious enlightenment, Islamic teachings, religious freedom, spirituality, tafsir, translation studies.*

KIRISH

Mustaqillik yillarida Qur'oni Karimning o'zbek tiliga tarjima qilinishi O'zbekiston manaviy hayotida tub burilish yasagan jarayonlardan biri hisoblanadi. Sovet davrida diniy qadriyatlarga nisbatan cheklovlar mavjud bo'lib, Qur'onni keng omma orasida o'rganish va tushunish imkoniyati juda tor edi. Mustaqillikka erishilgach esa, diniy erkinlik taminlandi va bu holat Qur'onni o'zbek tiliga tarjima qilish zaruratini yuzaga keltirdi. Chunki Qur'on arab tilida nozil qilingan bo'lsa-da, uni har bir xalq o'z ona tilida tushunishi muhim hisoblanadi. Avvalo, Qur'on tarjimasining asosiy maqsadi — uning mazmun-mohiyatini keng xalq ommasiga yetkazishdan iboratdir. Arab tilini bilmaydigan insonlar uchun Qur'on oyatlarining asl manosini tushunish qiyin bo'lganligi sababli, tarjima ishlari diniy savodxonlikni oshirishda muhim vositaga aylandi. Bu jarayon nafaqat diniy bilimlarni kengaytirdi, balki insonlarning manaviy dunyosini boyitib, axloqiy qadriyatlarni mustahkamlashga xizmat qildi. Mustaqillikdan keyingi 1992-yil avgust oyida Qur'oni Karimning ma'nolarining birinchi o'zbek tilidagi tarjimasini Alouddin Mansur tomonidan tayyorlandi va «Cho'lpon» nashriyotida 100 ming nusxada chop etildi. Mazkur tarjima sodda, ravon va xalq tushunishi uchun qulay uslubda yozilgan bo'lib, keng kitobxonlar ommasida tez tarqaldi.

MATERIAL VA METODLAR.

Tarjimon oyatlarning mazmunini imkon qadar aniq yetkazishga harakat qilgan va diniy atamalarni o'zbek tilida ifodalashda milliy til imkoniyatlaridan samarali foydalangan. Keyingi yillarda esa Qur'on tarjimasini ilmiy jihatdan yanada mukammallashtirdi. Bu borada Abdulaziz Mansur tomonidan amalga oshirilgan tarjima alohida ahamiyatga ega. Uning tarjimasida oyatlarga izohlar berilib, tafsiriy

yondashuv qo‘llanilgan. Bu esa Qur‘on matnining chuqurroq anglanishiga xizmat qiladi. Ayniqsa, murakkab diniy tushunchalar, tarixiy voqealar va shariatga oid masalalar kengroq sharhlab berilganligi bilan ajralib turadi. Shuningdek, mustaqillik yillarida Qur‘on tarjimalari faqat diniy manba balki tilshunoslik va tarjimashunoslik nuqtayi nazaridan ham muhim ahamiyat kasb etdi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Qur‘on matnini tarjima qilish jarayoni juda murakkab bo‘lib, unda nafaqat til bilimlari, balki diniy ilmlar, tafsir, fiqh va tarixiy bilimlar ham talab etiladi. Shu sababli tarjimonlar oyatlarning asl manosini buzmasdan, uni o‘zbek tilida ifodalash uchun katta masuliyat bilan yondashganlar. Bundan tashqari, Qur‘on tarjimalari milliy tilning boyishiga ham katta hissa qo‘shdi. Diniy terminlar, iboralar va uslubiy birliklar o‘zbek tilida shakllanib, adabiy tilning rivojlanishiga xizmat qildi. Bu jarayon o‘zbek tilining ilmiy va diniy uslubini kengaytirib, uni yanada mukammal darajaga olib chiqdi. Yana bir muhim jihat shundaki, Qur‘on tarjimalari yosh avlod tarbiyasida ham katta rol o‘ynadi. Tarjima orqali yoshlar Qur‘onning manaviy-axloqiy g‘oyalari bilan tanishib, ezgulik, halollik, sabr-toqat kabi insoniy fazilatlarni o‘zlashtirish imkoniga ega bo‘ldilar. Bu esa jamiyatda sog‘lom manaviy muhitni shakllantirishga xizmat qilmoqda. Qur‘oni Karimning o‘zbek tiliga tarjima qilinishi diniy, manaviy va ilmiy taraqqiyotning muhim omillaridan biri bolib, u xalqning o‘z diniy merosini chuqurroq anglashiga, milliy o‘zlikni mustahkamlashiga va ma‘naviy yuksalishiga katta hissa qo‘shdi. Mustaqillik yillarida Qur‘oni Karimning o‘zbek tiliga tarjima qilinishi faqatgina matnni o‘g‘irish jarayoni emas, balki katta ilmiy va diniy masuliyatni talab qilgan murakkab ish hisoblanadi. Qur‘on tarjima qilinayotganda oyatlarning nafaqat lug‘aviy ma‘nosi, balki ularning nozil bo‘lish sabablari (asbobi nuzul), tarixiy konteksti va tafsiriy talqinlari ham hisobga olingan. Shu bois tarjimonlar arab tilining nozik jihatlarini chuqur bilish bilan birga, islom ilmlaridan ham mukammal xabardor bo‘lishlari zarur bo‘lgan. Yana bir muhim jihat shundaki, Qur‘on aslida to‘liq tarjima qilinmaydi, balki uning ma‘nolari tarjimasi beriladi, chunki musulmonlar e‘tiqodiga ko‘ra Qur‘onning asl mo‘jizasi arab tilidagi lafzida mujassam. Shu sababli barcha o‘zbekcha nashrlarda Qur‘oni Karim ma‘nolarining tarjimasi deb nomlanadi va bu ilmiy jihatdan ham to‘g‘ri yondashuv hisoblanadi. Mustaqillikdan keyin Qur‘on tarjimalari bir necha bor qayta nashr qilinib, takomillashtirildi, ayrim tarjimalarda xatolar tuzatildi, izohlar kengaytirildi va zamonaviy o‘quvchiga moslashtirildi. Shu bilan birga, nashrlar sifat jihatidan ham yaxshilanib, arabcha matn va o‘zbekcha tarjima yonma-yon beriladigan shaklda chop etila boshlandi, bu esa o‘quvchiga solishtirib o‘rganish imkonini yaratdi. Bundan tashqari, Qur‘on tarjimalari faqat kitob shaklida emas, balki audio, elektron va mobil

ilovalar ko‘rinishida ham tarqala boshladi. Bu esa ayniqsa yoshlar uchun qulaylik yaratib, Qur’onni tinglash va o‘rganish imkoniyatlarini kengaytirdi. Masalan, oyatlarning o‘zbekcha tarjimai bilan birga qiroati ham berilib, tinglab tushunish imkoniyati paydo bo‘ldi. Yana shuni ham ta’kidlash kerakki, O‘zbekistonda Qur’on tarjimalari rasmiy diniy idoralar nazoratidan o‘tkazilib, faqat ishonchli va to‘g‘ri talqin qilingan variantlar nashr etiladi. Bu esa noto‘g‘ri yoki buzib talqin qilingan tarjimalarning oldini olishga xizmat qiladi. Xulosa qilib aytganda, mustaqillik davrida Qur’onning o‘zbek tiliga tarjima qilinishi nafaqat diniy ehtiyojni qondirdi, balki ilmiy, madaniy va texnologik jihatdan ham rivojlanib, bugungi kunda keng qamrovli va zamonaviy shaklga ega bo‘lgan muhim manaviy jarayonga aylandi.

XULOSA.

Xulosa qilib aytganda, mustaqillik yillarida Qur’oni Karimning o‘zbek tiliga tarjima qilinishi O‘zbekistonning manaviy, diniy va madaniy hayotida tub burilish yasagan muhim jarayonlardan biridir. Bu jarayon orqali xalq o‘zining diniy merosiga yana bir bor qaytish, uni chuqur anglash va kundalik hayotda qo‘llash imkoniyatiga ega bo‘ldi. Eng muhimi, Qur’on mazmunining ona tilida yetkazilishi insonlarning uni tushunib o‘qishiga, tafakkur qilib anglashiga va hayotiga tatbiq etishiga keng yo‘l ochdi. Shu bilan birga, Qur’on tarjimalari o‘zbek tilining rivojlanishiga ham sezilarli ta’sir ko‘rsatdi. Diniy atamalar va iboralar tilimizga singib, uning ilmiy va uslubiy imkoniyatlarini kengaytirdi. Tarjima jarayonining murakkabligi esa tarjimonlardan nafaqat til bilimini, balki chuqur diniy va tarixiy bilimlarni talab qildi va bu o‘z navbatida tarjimashunoslik sohasining rivojlanishiga ham turtki bo‘ldi. Umuman olganda, Qur’oni Karimning o‘zbek tiliga tarjima qilinishi mustaqillik davrining eng katta manaviy yutuqlaridan biri sifatida baholanadi. Bu jarayon nafaqat diniy bilimlarni ommalashtirdi, balki milliy o‘zlikni anglash, manaviy uyg‘onish va jamiyatning axloqiy asoslarini mustahkamlashda beqiyos ahamiyat kasb etdi. Kelajakda ham bu yo‘nalishdagi ishlar davom etib, Qur’on ma’nolarini yanada chuqurroq va mukammalroq yetkazish orqali jamiyat manaviyatini yuksaltirishga xizmat qilishi shubhasiz.

FOYDALANILGAN ADABOYOTLAR:

1. Jo‘rayev N. Dinshunoslik: o‘quv qo‘llanma. – Toshkent: 2008. – 240 b.
2. Hasanov A. Dinshunoslikka kirish: o‘quv qo‘llanma. – Toshkent: 2015. – 192 b.
3. Usmonov M. Islom aqidasi va kalom: o‘quv qo‘llanma. – Toshkent: 2015. – 256 b.